מחשבת יחזקאל
MACHSHEVES YECHEZKEL
TORAH OF RAV HARTMAN

מחשבת קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

עבודה זרה ג-ב

עניין: י"ב שעות הוי היום, שלש שעות רביעיות משחק עם לויתן

י"ב שעות הוי היום וכו'. דע כי יש דעות פילוסופיות שאמ' עזב ה' את הארץ והוא מסולק מן התחתונים, ובמאמר הזה בא לבאר הפך דעתם וכונתם, כי הוא יתברך אינו מסולק מן העולם ורצונו מתאחד עם הנמצאים. וזה שאמר ג' שעות ראשונות יושב ועוסק בתורה, כי התורה היא סדר הנמצאים איך יהיו נוהגים. וכל סדר המציאות בכלל התורה, ודבר זה ידוע מאוד מדברי חכמים במדרש רבות (ב"ר פ"א) הקב"ה הביט בתורה וברא את העולם והתורה אומרת בראשית ברא אלקי' ואין ראשית אלא תורה שנאמ' י"י קנני ראשית דרכו עד כאן, הרי כי התורה היא סדר ונמוס הנמצאים.

ואין בזה ספק כי סדר כל הנבראים וכל העולם הוא בתורה, כמו שאמרו (אבות פ"ה) הפוך בה דכולה בה. אך שדבר זה שהוא סדר הנבראים רחוק מהשגת האדם, לכך אין מפורש בתורה דבר זה בפי' רק בהעלם ובהסתר, כי התורה שמה הדברים כפי מה שהם הנעלמות נסתרות והגלויות מפורשות. כלל הדבר כי התורה היא סדר הנמצאים, והוא יתברך יודע סדר הנמצאים ואינו עוזב סדר שלהם עד שיהיו מסולקים ממנו לגמרי. וזהו שעוסק בתורה, כי אין התורה רק נמוס וסדר הנמצאים אשר הוא יתברך יודע. ודבר זה עדיין אינו חבור לנמצאים בעצם, רק שהוא יודע הסדר שלהם. ובג' שעות שניות נתוסף החבור אל הנמצאים מה שהוא דן את הנמצאי', כמלך שדן את עמו. אף כי אין זה עדיין חבור גמור עליהם, שהרי עדיין הוא פועל הדין במקבל, ואין זה חבור גמור, מ"מ הדבר הזה הוא חבור במה אל הנמצאים בעצמם, מה שלא היה בג' ראשונות שלא היה לו חבור כלל אל הנמצאים בעצמם רק ידיעת הסדר. בג' שעות שלישית נתוסף החבור מה שהוא פונה אליהם לפרנס אותם, ודבר זה תוספת חבור, שלא היה בג' שעות שניות שהיה דן אותם שהוא נבדל מן אשר הוא דן, ודבר [זה] שהוא זן ומפרנס את הנמצאים, דבר זה שהוא פונה אל הנמצאים לתת להם קיום, הוא יותר חבור מן הראשון. אמנם בג' שעות אחרונות הוא משחק עם הלויתן, השחוק הזה הוא הרצון לגמרי שמתאחד רצונו עמהם, שאין דבר יותר מן השחוק שהוא עצם הרצון לגמרי, שיש לו עם ברואיו כמו שיתבאר. הרי כי הקירוב אל הנמצאים מוסיף והולך, ודבר זה ראוי כמו שיתבאר עוד.

ודבר זה להוציא מלב המתפלספים, שהם אומרים כי הוא יתברך מסולק מן העולם, אמנם מה שאמר כי הוא משחק עם הלויתן, לשון משחק בשביל כי רוצה לומר תכלית התאחדות הרצון שיש אל הש"י עם ברואיו שרצונו מתאחד עמהם וזהו עצם השחוק. ודוקא לויתן כי הבריאה הזאת [אין] היא בריאה כמו (שאמר) [שאר] בריות גשמיים, שאין הדבר כך כלל כי חבור הרצון הגמור שיש לו אל בריאה זאת הוא בריאה שאינה גשמית ושאר גבראים כפי מעלתם יש להם [חיבור] הרצון. ועוד כי הבריאה הזאת בפרט מבין כל שאר הנבראים היא מיוחדת אל הרצון, כי האדם עם שהוא מבחר הנמצאים מדריגתם, וזהו ענין השחוק, כי אין דבר חבור כמו השחוק. והבריאה הזאת היא ראשית החבור לכך כתיב בו כי הוא ראשית דרכי אל, ואח"כ החבור אל כל הנבראים כל אחד ואחד כפי מעלתו, עד שהחבור הוא אל כל העולם. רק כי עצם החבור אינו רק אל הלויתן. ומפני שהיו סבורים בני אדם כי שחוק הזה הוא מעשה התול והבאי, ולכך נבהלים על הדברים האלה. אבל חכמי האמת לא כן אתם, כי אין ענין השחוק הזה רק הרצון הגמור שמתאחד עם ברואיו וזהו השחוק. כי רז"ל בחכמתם לוקחים מהות ענין מה שהוא עצם השחוק, ועצם השחוק אינו רק חבור והתאחדות הרצון עם הדבר שהשחוק עליו לא זולת זה, ולפיכך אמרו שהוא יתברך משחק עם הלויתן, ובאדם הוא ג"כ השחוק אצלו כאשר מתחבר רצונו אל דבר אחר לגמרי, אבל האדם אין רצונו מתחבר רק לדברים אשר ערבים לו והם דברי התול, כמו שאמרו רז"ל שאני לצנותא דמשכא דעתיה טפי, יורה שאין האדם דעתו מתחבר לדבר כמו הלצנות שמפני שהוא התול מתחבר דעתו ורצונו לו ביחוד, כי השגות המושכלות וכיוצא בזה הוא קשה על האדם, ואין דבר שמתחבר אליו רצונו כמו הליצנות והשחוק. אבל עצם השחוק בעצמו הוא התאחדות הרצון עם דבר אחר, ואין השחוק בעצמו ההתול. ואילו היה השחוק גנאי מצד עצמו היה תמיה מאוד, אבל אין השחוק גנאי מצד עצמו, שהרי כתיב (תהלים קכ"ו) אז ימלא שחוק פינו וא"כ אין השחוק גנאי מצד עצמו, רק מפני שהשחוק של אדם הוא בדברי הבאי וריק, כי אל דבר זה ימשך דעת האדם ורצונו וזה גנאי גדול, אבל השחוק והשמחה מצד עצמו טוב שהוא מורה על השלימות. והבן הדברים האלו וכאשר תבין אותם אז ימלא פיך שחוק ושמחה.

ועוד תבין כי ראוי שיהיה כאן ד' דברים, כי הוא יתברך ברא העולם בד' אותיות של שם הגדול שנאמר כי ביה ה' צור עולמים, הבן בחכמה וחקור בבינה ותמצא זה. וזה שהוא עוסק בתורה תחלה, ואחר כך דן העולם. וב' אותיות האחרונים גם הוא זן ומפרנס הנמצאים כי ממרחק יביא העולם פרנסתו וזהו מסיבת הוי"ו, ובאות האחרון הוא התחברות לנמצאים לומר זה דודי וזה רעי, והרי הם ד' דברים אלו לשם הגדול ובהם הנהגת העולם.

מהר"ל חידושי אגדות

(שם ג' ע"ב). והאמר רב יהודה אמר רב י"ב שעות היה היום ג' שעות ראשונות יושב הקב"ה ועוסק בתורה שניות יושב וזן את כל העולם כולו וכו' שלישיות יושב הקב"ה וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים רביעיות יושב ומשחק עם לויתן וכו' א"ל רב אחא לרב נחמן בר יצחק למ"ד מכי חרוב בית המקדש אין שחוק לפני הקב"ה וכו' מאי עביד בהו ברביעיות יושב ומלמד תורה לתינוקות של בית רבן וכו' ומעיקרא מאן הוה מיגמר להו אבע"א משמרון ואבע"א הא והא עביד ובלילא מאי עביד אבע"א כעין יממא ואבע"א רוכב על כרוב קל שלו ושט בי"ח אלפים עולמות וכו' ואבע"א יושב ושומע שירה מפי חיות.

רבי משה שפירא

נחותי ימא מאמר ג' (אי)

וביאור הדבר[1], דאיתא בגמ' בעבודה זרה (דף ג:), "אמר רב יהודה אמר רב שתים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות, הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה. שניות, יושב וזן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. שלישיות, יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים. רביעיות, יושב ומשחק עם לויתן, שנאמר (תהלים קד, כו) לויתן זה יצרת לשחק בו".

וביאור עניין תמוה זה מבאר המהר"ל, שפירוש התיבה "לוויתן" הוא מלשון "כמעך איש וליות" (מלכים א' ז, לז) מה שמתלווה אל האדם.

פירוש שכשבורא העולם רוצה בעולם, שכן העולם מתנהג כרצונו יתברך וה' חפץ בו בבחינת "ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא), אז העולם כביכול מתלווה אליו, וזהו הלויתן שבורא העולם יושב ומשחק עמו.

וכן כתוב באר"י (עי' קהלת יעקב ערך לויתן) דלויתן בגימטריא מלכות. פירוש, כשהעולם יחד עם הקב"ה כרצונו, אז יש קיום למלכות.

כל משך יום ויום הוא כעין משך הבריאה כולה, ועל כן שעות הערב של כל יום הם כנגד זמן התכלית של הבריאה, שאז הוא כנגד לעת"ל שהעולם יתוקן, והוא הזמן שבו הקב"ה משחק עם הלויתן, רמז לזמן שהעולם כרצונו.

שמעתי מהגרא"א דסלר זצ"ל בימי נעורי, דמשחק הוא כשאדם עושה פעולה שכל תכליתה היא הפעולה עצמה, ואין תכלית אחרת מחוץ למשחק עצמו. ילד שמשחק אינו עושה זאת בכדי להגיע לתכלית אחרת מלבד המשחק בעצמו. כן התורה נקראת שעשוע של הקב"ה, "שעשוע" מלשון "ואל מנחתו לא שעה" (בראשית ד, ה), פנייה. שעשוע הוא פעמיים פנייה, כביכול פנייה אל פנייה, שכל תכלית הפניה הוא לשם הפניה עצמה. בורא העולם חפץ בעולם ובתורה לא לשם מטרה מסוימת אלא לשם העולם עצמו.

אלו הדרגות העליונות הנקראות רצון, שם ברצון האמיתי, סוף דבר הוא שכל דבר נברא לשם עצמו של דבר. הקב"ה רצה את העולם מכיון שזהו תכלית רצונו, כך עלה ברצונו[2]. פירוש, שאין תכלית אחרת מחוץ לתורה עצמה. כשהעולם בתיקונו יש כאן גילוי של "איסתכל באורייתא וברא עלמא".

SPONSORED LZ"N
AHARON BEN YAAKOV SHALOM • LEAH BAS YITZHAK